

ÖZ

Türki Cumhuriyetlerde Finansal Regülasyon Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Finans sektörünün ekonominin geneli üzerinde diğer sektörlerle nazaran daha büyük bir etkisi bulunmaktadır. Bu öneminden dolayı finans sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesi, hem finansal krizlerin oluşmasının engellenmesi hem de sağlıklı işleyen bir finans piyasasının varlığı açısından gerekli bir koşul olduğu bir gerçektir. Bu amaç doğrultusunda günümüz kapitalist devlet anlayışı, finansal regülasyonlara izin veren ve piyasanın etkin çalışmasını sağlayan kural ve kurumların oluşturulmasını öngörmektedir. Sovyetler Birliği'nden ayrılan Orta Asya Türk Cumhuriyetleri eski toplumcu ekonomik modellerden kapitalist modellere yönelmiştir. Bu yönelim finansal yapının regülasyonu ve kurumlaştırılması açısından da önemlidir. Bu nedenle, bu ekonomilerde finansal regülasyonların niteliği ve kapsamı ekonomik dönüşümün temel unsuru olacaktır. Türk Cumhuriyetlerindeki finansal regülasyon çalışmaları ve unsurlarının incelendiği bu makale, finansal regülasyon düzenlemelerdeki farklılık, benzerlik ve değişimleri inceleme amacındadır.

JEL Sınıflaması: G38, G18

Anahtar Kelimeler: Regülasyon, Finansal Regülasyon, Orta Asya Ülkeleri

ABSTRACT

The Evaluation of Financial Regulation Applications in the Turkic Republics

Financial sector has more influence on economy in general comparing to other sectors. Considering this importance, It is a fact that regulating and controlling the financial sector are necessary requirements both to prevent probable financial crisis and for existance of a properly functioning financial market. In this regard; today's understanding of capitalist state is anticipating establishment of institutions and rules which ensure effective working of a market and allow financial regulations. Central Asian Turkish republics moved to capitalist economic models from old collectivist economic models of Soviet Union. This movement is also important for institutionalization and regulation of financial structure. For that reason, the qualification and sphere of financial regulations in these economies will be corner stones for economic transition. This article which examines instruments and studies of financial regulations in Turkish Republics, aims at analysing the similitaries, differences and change in financial regulation adjustments.

JEL Classification: G38, G18

Keywords: Regulation, Financial Regulation, Central Asian Countires

Türki Cumhuriyetlerde Finansal Regülasyon Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Prof. Dr. Ramazan Gökbnar*

Doç. Dr. Mustafa Yıldırım**

Yrd. Doç. Dr. Özgür Emre Koç***

GİRİŞ

Küreselleşme eğilimlerinin giderek yaygınlık kazanması ile birlikte devletin faaliyet alanına ilişkin görüşler de değişmeye başlamış ve devlete yeni görevler yüklenmiştir. Günümüzde, devletin aktif olarak piyasada yer almasından ziyade piyasanın aksaklıklarını giderecek tedbirleri alması düşüncesi egemendir. Düzenleyici kurallar koyan ve denetleyici bir kurum haline gelen devlet, piyasa işleyişin-

de ortaya çıkan aksaklıkları önleyebilmek için piyasaya müdahale edecek regülasyon politikalarına yönelmektedir. Regülasyon yoluyla devletler büyük boyutlu ekonomik ve sosyal değerlerin korunmasına yönelik önemli kazançlar sağlamayı amaçlamaktadırlar. Ekonomik etkinliğin sağlanması büyük ölçüde düzenleyici kurum ve kuralların kalitesi ile doğru orantılıdır. Düzenleyici ve denetleyici kuruluşların piyasalara müdahalelerde gecikmesi durumunda finansal piyasalarda yaşanan krizler daha da derinleşebilmektedir.

Finans sektörü, makroekonomik istikrar konusunda diğer tüm sektörlerle göre daha büyük ve ciddi bir sorumluluğa sahiptir. Yaşanan finansal krizler, finans sektörünün regülasyon ihtiyacını arttırmış ve finansal regülasyon kavramını ön plana çıkararak finans piyasalarının kontrollü ve denetimli bir

* Celal Bayar Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü
rambnar@gmail.com

** Akdeniz Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü
yildiran1489@gmail.com

*** Hitit Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü
oemrekoc@hitit.edu.tr

Gönderim Tarihi: 01.10.2014 Kabul Tarihi: 19.11.2015

yapıya kavuşmasını sağlamak adına kamu kesime yeni roller üstlenme olanağını arttırmıştır. Finansal piyasalarda bankalar kilit role sahiptir. Bir bankanın iflasının yaratacağı domino etkisi, tüm ekonomi için büyük bir risk oluşturabilmektedir. Bankacılık sektöründe yaşanabilecek herhangi bir olumsuzluğun önüne geçilmesi açısından bu sektörün sürekli izlenmesi ve denetlenmesi yaşanabilecek bir ekonomik krizin önüne geçilebilir demektir.

Bu çalışmada, bağımsızlıklarını yakın geçmiş zamanda kazanmış Türk Cumhuriyetlerinden Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan ve Özbekistan'da bağımsızlıkları sonrası finansal piyasaların düzenlenmesi ve denetlenmesi konularındaki uygulamalara yer verilecektir.

1. Finansal Regülasyon Kavramı

Genel olarak özel sektörün ekonomik faaliyetlerinin toplum refahını arttıracak şekilde düzenlenmesi olarak tanımlanan regülasyon kavramı, özerk kurumlarca yapılan düzenleme, denetleme ve yönlendirme faaliyetini içermektedir. 1980'li yılların başından itibaren, devletin yönlendirici ve denetleyici yönü ön plana çıkmıştır. Aynı anda hem düzenleyen hem de düzenlenen olunmaz görüşünün önem kazanmasıyla birlikte devletin ekonomik faaliyetleri doğrudan ya da dolaylı üstlenmesi yerine, düzenleyici faaliyetin kamu yararını gözetken ve kamu inisiyatifi ile kurulan özerk kurumlarca yerine getirilmesi düşüncesinin taraftarlarının sayısı giderek artmıştır (Francis 1993: 5; Ulusoy 2003: 21-22).

Regülasyon finansal piyasalarda, altyapı hizmetlerinde, rekabet, ulaşım gibi alanlarda piyasaların etkin ve verimli bir şekilde çalış-

malarını sağlayan ve devlet müdahalelerinin ne zaman, nereye ve nasıl olacağına ilişkin uygulamaları kapsayan kurallar bütünüdür. Dar anlamda regülasyon, hükümetlerin, bireylerin ve firmaların ekonomik ve sosyal açıdan istenmeyen davranışların meydana gelmesine engel olmak için oluşturduğu yaptırımlarla desteklenmiş kurallar bütünüdür. Geniş anlamda ise regülasyon; her türlü faaliyet ve sürecin yaptırım oluşturma olanağına sahip herhangi bir otorite veya mekanizma tarafından oluşturulan kural, telkin, teşvik ve kısıtlama yöntemleriyle kontrol altına alınması, düzenlenmesidir (Guasch vd 1999: 3).

Piyasaların işleyişini düzenleyen, denetleyen ve piyasaya yön veren regülasyonlar (Spiller vd 1996: 17) iktisadi, sosyal ve idari regülasyonlar olmak üzere üç alt başlık halinde sınıflandırılmaktadır. Regülasyonların ortak özelliği doğrudan veya dolaylı olarak ekonomik hayatın yönünü belirlemeleridir. 1870'li yıllarda yaşanan gelişmeler sonucunda ilk olarak ABD'de uygulanmaya başlayan iktisadi regülasyonlar, piyasaya giriş-çıkış, fiyatların ve piyasanın yapısı gibi doğrudan ekonomik ilişkileri düzenlemekteyken; toplumun haklarını koruyan ve sosyal refahı arttırmaya yönelik olarak yapılan sosyal regülasyonlar, maliyetler, fiyatlar, üretim yapıları gibi ekonomik öğeler üzerinde dolaylı bir etkiye sahiptir. Diğer taraftan idari regülasyonlar, iktisadi ve sosyal regülasyonlardan farklı olarak düzenleyici kararlar alarak regüle etmeye çalışır (Posner 1998: 401).

Devlet, iktisadi regülasyonlarla ekonomik düzenin işleyişine yaptığı ekonomik müdahale ve düzenlemelerle piyasa yapısını

ve piyasadaki davranışları düzenlemeye çalışır. Sosyal regülasyonlarla doğrudan çevreye, sosyal refaha ve sağlık, güvenlik, çalışma koşulları gibi kişisel tercihlere yönelik uygulamalarda bulunur.

1990'lı yıllarda çok hızlı bir oranda artan finansal küreselleşmenin bir sonucu olarak kısa bir sürede küresel bir krize dönüşen Asya finansal krizi, piyasaların ve kurumların istikrarlı ve etkin işletilmesinde kontrol mekanizmalarının oluşturulması için hem ulusal hem de uluslararası düzlemde finansal regülasyonu tekrardan 1970'lerde başlayıp 1980'lerde devam eden deregülasyon uygulamalarından sonra ülkelerin gündemine taşımıştır. 1990 sonrasında dünya genelinde görülmemiş sayıda maliyetli banka iflaslarıyla karşılaşılması ülkeleri finansal sistemlerinin performansını iyileştirme için daha uygun regülasyon yolları aramaya yöneltmiştir (Çakmak 2007: 3).

Finansal sistemlerde meydana gelen ekonomik dengesizliklere çözüm bulmak amacıyla uygulanan finansal regülasyonların çıkış noktası, ülkelerin finansal yapılarının uluslararası bir standarda ulaştırılmasıdır. 1980'li yılların sonlarından itibaren gerek sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve yurt içi piyasalara yabancı finansal kurumların girişinin önünün açılması beraberinde uluslararası finansal yapılarda önemli değişiklikleri de getirmiştir.

Düzenleyici otorite olan kamu kesiminin, finansal ajanların ekonomik kararlarına ve davranışlarına kendi sosyal amaç fonksiyonunu en çoklaştırmak için koyduğu kurallar ve kısıtlamalar (Yay vd 2004: 61) olan finansal regülasyonlar, amaçları açısından

iki ayrı kategoride odaklanmaktadır. Bunlar (Brownbridge, Kirkpatrick 1999: 2-3):

- Kaynakların dağıtımında piyasa başarısızlıklarını azaltmaya odaklılık,
- Finansal sistemin istikrarının özellikle küçük mevduat sahiplerinin korunmasına odaklılık.

Finansal sistem yapılandırılırken, bankalar ve diğer finansal araçlar arasında bir ayırma gidilir. Bankacılık alanındaki düzenlemelerde genel kabul göre uygulama, düzenlemelerin sistematik riskleri ortadan kaldırmak veya en aza indirmek anlayışı üzerine kurulmuş olmasıdır. Sermaye piyasalarına yönelik düzenlemeler, daha liberal bir bakış açısına sahiptir. Yapılan düzenlemeler yatırımcıların korunması ve piyasa katılımcıları arasında eşit rekabet koşullarının sağlanması anlayışına göre şekillendirilmiştir (Nieto 2001: 93). Finansal regülasyonun üzerinde durduğu konular (Liewellyn 2001: 12):

- Sermaye yeterlilik oranlarının belirlenmesi, aşırı risk alma üzerine getirilen sınırlamalar ve birbirine bağlı krediler üzerine konulan kısıtlamalar,
- Finans kurumlarına yönelik bilgilerin kamuoyuna açıklanma gereklilikleri, finansal işlemlerin yapılmasına ilişkin kurallar,
- Menkul kıymet ve sigortacılık işlemlerini yapma izninin hangi bankalara verileceğine ilişkin kurallar,
- Kime banka sahibi olma izni verileceğine ilişkin kurallar olarak sıralamak mümkündür.

Finansal piyasalar, düzenlemelerin mantığı ve içeriği açısından ekonominin diğer alanlarına göre çeşitli yaklaşım farklılıklarına sahiptir. Bu farklılığın en önemli nedenleri, finansal piyasaların ekonominin geneli üzerinde etkisinin diğer piyasalara oranla yüksek olması ve hükümetlerin uyguladığı para politikaları ile yakın ilişkisinin bulunmasıdır (Gowland 1990: 4). Finansal piyasalara ilişkin düzenlemelerde, ekonominin genelini etkileme gücü önemli bir etken olduğundan; finansal piyasaların güvenli ve sağlıklı işleminin sağlanması geleneksel bakış açısını oluşturmuştur. Örneğin, bankacılık sisteminde ortaya çıkacak bir krizin etkilerinin genel bir ekonomik krize yol açacağı düşüncesi, düzenlemelerin bankaların fazla riske girmesini ve sonuçta mali durumunun zayıflamasını önleyici kurallar üzerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur (Swann 1989: 9).

2. Türk Cumhuriyetleri'nde Finansal Regülasyon

SSCB'nin çöküşünün ardından eski birlik ülkeleri kendi bağımsızlıklarını ilan ettiler ve bankacılık sektörü başta olmakla diğer alanlarda düzenlemelere yöneldiler. Bu yönelimin belirli unsurlara göre yapılması liberal politikanın oluşturulması açısından gereklidir. Komünist bir ekonomik modelden liberal bir modele geçiş için dört unsurun olması IMF'nin öncülüğünde kabul edilir. Bunlar (IMF 2000):

- Serbestleşme (Liberalization), dış ticaret bariyerlerinin kaldırılması ve fiyatların piyasa şartlarından oluşmasına izin verilmesi,
- Makro ekonomik istikrar (Macroeconomic Stabilization), geçişle

birlikte fiyatlardaki ani değişimlerden enflasyonun kontrolünün sağlanması. Ayrıca, kamu bütçesinin ve ödemeler dengesi açıklarının kontrolünün sağlanması,

- Yeniden yapılanma ve özelleştirme (reconstructing and privatization), geçerli bir liberal ekonomi için kamunun elinde bulundurduğu ekonomik varlıkları piyasaya şartlarında özel girişime aktarılması,
- Hukuki ve kurumsal reformlar (Legal and Institutional Reforms), devletin ekonomideki rolünün yeniden belirlenmesi ve rekabete dayalı bir yapının oluşturulması için gerekli kanunların yapılması ve kurumların oluşturulması, gerekir.

Bütün ekonominin geçişi için sıralanmış olan koşullar, finansal sisteminin regülasyonu açısından da gereklidir. Bu ülkelerde, bankacılık sisteminin liberal duruma getirilmesi, kurların dalgalanmaya bırakılması, faizlerin serbestleştirilmesi, borsaların işlemeye başlaması, sistemin kontrolünün sağlayacak kurumların oluşturulması ile finansal düzenlemeler yoluyla liberalleşme sağlanmaya çalışılmıştır. Çoğunlukla 1990'lı yılların başında başlayan finansal dönüşüm halen devam etmektedir. Bu ülkeler içerisinde World Economic Forum tarafından 2012 yılı rekabet raporuna alınan Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgız Cumhuriyeti gibi ülkelerin finansal piyasaları ile göstergelerde halen çok geri olduğu ortadır (Tablo 1).

Tablo 1: Türk Cumhuriyetlerinde Finansal Piyasaların Gelişmişlik Göstergeleri (2012) (148 ülke arasında)

Seçilmiş Göstergeler	Azerbaycan		Kazakistan		Kırgız Cumhuriyeti	
	Değer	Sıra	Değer	Sıra	Değer	Sıra
Bankaların Sağlamlığı	4,2	112	4,4	100	3,6	135
Menkul Kıymet Değişimi İle ilgili Düzenlemeler	3,7	98	3,8	90	2,9	130
Finansal Hizmetlere Ulaşabilirlik	3,8	108	4,6	60	3,5	131
Yerel Hisse Piyasaları İle Finansman	3,4	78	2,9	100	2,2	133
Hukuki Haklar Endeksi(1-10)*	6	65	4	101	1	-

Not: Özbekistan ve Türkmenistan WEF tarafından sıralamalara dahil edilmemiştir. “*” bu sıralamada 1-7 arasında 7 en çok istenen durumu göstermektedir.

Kaynak: WEF, The Global Competitiveness Report, 2011-2012.

Küresel rekabet gücü endeksi finansal piyasaların gelişmişliği ile ilgili göstergeler, Türk cumhuriyetlerinin finansal gelişmede yavaş ilerlediğini göstermektedir. Kazakistan’ın bankacılık sisteminin sağlamlığı, finansal hizmetlere ulaşabilirlik ve menkul kıymet araçlarının değişimi gibi konularda ileri gittiği sıralamalardan anlaşılmaktadır. Azerbaycan’ın ise hukuki haklar ve borsa konusundan ilerleme gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Kırgız Cumhuriyeti ise henüz finansal gelişme konusunda yeterince ilerleme göstermediği söylenebilir (Tablo 1). Bunun yanı sıra Özbekistan ve Türkmenistan sıralamaya alınmaması anket için gerekli verilerin sağlanabileceği ortamın olmadığını göstermektedir ki, bu ülkelerde finansal düzenlemelerin yetersizliğini ifade etmektedir.

Geçmişte ortak bir yönetim altında idare edilmelerine rağmen eski birlik ülkelerinde bölgeye ve ülkeye göre banka sistemlerinin durumu farklılık göstermektedir. Bu ülkelerin banka sistemlerindeki farklılık, makro ekonomi ve siyasi durumun farklılığından, ayrıca devlet organlarının ulusal bankalara karşı uygulanan politikalardan kaynak-

lanmaktadır. Bu bağlamda aşağıda inceleyeceğimiz ülkelerin bankacılık sektörü ve Merkez Bankaları’nın yapı ve fonksiyonları fikrimizce bu konuda aydınlatıcı olacaktır.

Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası’nın (EBRD) geliştirmiş olduğu yıllık geçiş göstergeleri raporları yapısal reform sürecinin bütünüyle tamamlanmamış olduğunu göstermektedir. EBRD puanlama sistemine göre “1 reform puanı”; merkezi planlı bir ekonominin varlığı ve değişmeyen şartları tanımlarken, en yüksek seviye olan “4 reform puanı”; ileri bir piyasa ekonomisinin işleyiş şartlarının geçerli olduğunu ifade etmektedir.

Orta Asya Türk Cumhuriyetleri’nin finansal yönden transformasyonu yavaş ilerlemektedir. EBRD raporlarına göre, finansal gelişmişlik açısından en ileri ülke Kazakistan’dır. Diğer ülkelerde değişim sınırlıdır. 2010 ile 2013 yılları arasındaki raporların puanlamasına göre, 2013 yılında büyük değişim olmasa da, Türkmenistan ve Kazakistan’da sigorta sektöründeki gelişmelerde bir bozulmadan söz edilebilir (Tablo 2). Bu durumda ülkelerin finansal regülasyon sürecinin devam edeceği ortadadır.

Tablo 2: Türk Cumhuriyetleri'nde Finansal Piyasalar Skorları

Ülkeler/Yıllar	2010			2011			2012			2013		
	Banka- cılık	Sigortacılık ve Diğer Fn. Hiz. ları	Piyasa- lar	Banka- cılık	Sigortacılık ve Diğer Fn. Hiz. ları	Piyasa- lar	Banka- cılık	Sigortacılık ve Diğer Fn. Hiz. ları	Piyasa- lar	Banka- cılık	Sigortacılık ve Diğer Fn. Hiz. ları	Piyasa- lar
Azerbaycan	2	2	2-	2	2	2-	2	2	2	2	2	2-
Türkmenistan	1	2-	1	1	2-	1	1	2-	1	1	1	1
Kazakistan	3-	2+	3	3-	2+	3	3-	2+	3	3-	2+	3
Kırgızistan	2	2-	2+	2	2-	2-	2	2-	2-	2	2-	2-
Özbekistan	2	2	2	1	2	1	1	2	1	1	1	1

Kaynak: EBRD, Transition Reports 2011-2013(+) olumlu değişim (+) olumsuz değişim (-) değişim negatif.

Türk Dünyası ülkelerinde, bankacılık reformu açısından önemli bir gelişme gözlemse de henüz yeterli gelişmeyi gerçekleştiremedikleri ortaya çıkmaktadır. Bu durum Türk Dünyası ülkelerinde bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılmasına yönelik reformların sürekliliğinin önemini göstermektedir.

2. 1. Azerbaycan’ da Finansal Regülasyon Uygulamaları

70 sene boyunca Sovyetler Birliği’nde merkezi yönetimle yönetilen Azerbaycan, 18 Kasım 1991 tarihinde bağımsızlığını elde ettikten sonra hızla planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisinin kurum ve kuruluşlarını hayata geçirmeye çalışmış, bir dizi yasal ve idari düzenlemeyi başlatmıştır. Ancak, genellikle eski kurumlar varlıklarını yeni sistemde de korumuş, sadece yapı ve düzenlerinde değişimler yaşanmıştır (Aras 2003: 88-89).

Azerbaycan’ın serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde attığı en önemli adımlardan biri finans sektörünün oluşturulması için gerekli hukuki altyapının yapılması olmuştur. Bağımsızlığın kazanıldığı ilk yıllardan itibaren finans sisteminin temelini oluşturan bankacılık sisteminin kurulması konusunda da gerekli kanunlar kabul edilmiştir. Ülkede Merkez Bankası (Milli Bank), devlete ait bankalar, özel yerel bankalar ve yabancı sermayeli bankalar faaliyet göstermektedir (Azerbaycan Respublikasının Milli Bankı 2001: 11). Merkez Bankası, hem kredi bankalarının üstlendiği görevi yürütmekte, hem de özel bankaların ve kredi kuruluşlarının denetimini yapmaktadır. Merkez Bankası dışında sektörün % 70’ini kontrolünde tu-

tan “Azerbaycan Uluslararası Bankası-Beynelhalk Bank” (% 51’i devletin) ve “Bank Kapital” (% 100’ü devletin) adlı iki devlet bankası ile çok sayıda ticari ve kooperatif banka vardır (Zengin 2010:265-266). Azerbaycan’daki bankacılık sisteminde 44 banka yer almaktadır. Bu bankaların içinde sadece bir tanesi devletin kontrolündedir. Bankacılık sistemi rekabetten uzak ve merkezidir. Bunun nedeni Uluslararası Azerbaycan Bankası’nın bankacılık sisteminin toplam aktiflerinin %36,5’ine sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca özel bankaların üçü de sistemindeki aktiflerin %20’sine sahiptir. Geriye kalan %43,5’lik aktif payına sahiptir. Sistemde 23 bankada yabancıların payı bulunmaktadır (EIB 2012). Dolayısıyla sistemin merkezi ve devlet ağırlıklı bir aktif yapısında olmasına rağmen, liberalleşme ile birlikte bankaların çeşitlenmeye devam edeceği söylenebilir.

Azerbaycan’da finansal sistem hızla gelişmekte ve sistem büyük ölçüde nakde dayalı bir görünüş göstermektedir. Döviz işlemleri ve sermaye akımları üzerinde herhangi bir kısıtlama yoktur. Geçiş dönemi kapsamında gerçekleştirilen banka kapatmaları ve birleşmeleri ile özelleştirme uygulamaları neticesinde banka sayısı önemli ölçüde azaltılmıştır. Birçok gelişmekte olan ülkede yürürlüğe konulan reform programları çerçevesinde bankacılık sistemleri yapısal anlamda güçlenmiş ve ülke finansal yapısının temelini oluşturmuştur. Birçok geçiş ülkesinde olduğu gibi Azerbaycan finansal yapısında da bankacılık sektörü egemen olmuştur (Delice 2012: 107-109) .

Ülkede bankacılık sisteminin gelişim süreci üç kademeli olarak açıklanabilir. İlk

aşamada 1990–92 yılları arasında Merkez Bankası sistemi teşekkül ettirilmiştir. 1992–94 yıllarında hiper-enflasyon şartlarında istikrarsız bir ortamda bankacılık sistemi gelişmiştir. 1994 ve sonrasında ise makroekonomik istikrar ortamında bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılarak gelişimi sağlanmaya çalışılmıştır (Delice 2012: 107-109).

7 Ağustos 1992’de Merkez Bankası Hakkında Kanun ile birlikte Bankalar ve Bankaların Faaliyetleri Hakkında Kanun’un yürürlüğe girmesiyle modern bankacılık sistemi için gerekli hukuki alt yapıyı oluşturma süreci başlamıştır. Çıkarılan bu kanunlar ile hükümet kontrollü birleştirilmiş bir finansal sistemden, piyasa ihtiyaçlarına çok daha duyarlı iki aşamalı bir bankacılık sistemine geçiş sağlanmıştır. Bununla beraber Sovyet sisteminden kalan kurumlar getirilen düzenlemeler ile beraber varlıklarını sürdürmüşlerdir (Yüksel, Çakır 2005: 8). 2000 yılında kurulan Bakü Borsasının birincil ve ikincil piyasalarında, kamu ve özel sektör menkul değerlerinin alım/satımı, depo edilmesi ve takas işlemleri yürütülmektedir. Bakü Borsasında işlem gören menkul değerlerin büyük çoğunluğu devlet iç borçlanma senetleri olmasına rağmen (% 68 DİBS, % 20 hisse senedi ve % 12 diğer), özel sektörün halka açılması için çalışılmaktadır (Altıntaş 2013:1248).

Azerbaycanıda bankacılık sistemi, “Merkez Bankası Kanunu” ve “Bankalar ve Bankaların Faaliyetleri Hakkındaki Kanun”un yürürlüğe girmesi ile iki kademeli bir yapıya dönüşmüştür. Bu yeni yapılanma ile birlikte Azerbaycan bankacılık sektöründe, birinci seviyede Merkez Bankası ve ikinci seviyede

diğer bankaların yer almaktadır. Azerbaycan Merkez Bankası politika belirleme, denetim ve kontrol yetkisine sahip olduğundan doğal olarak regülasyon otoritesi olarak da sorumluluğa sahiptir (Taşar 2009 :163). Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankasının temel amacı ülkedeki finansal kurumları konsolide etme ve sisteme istikrar kazandırmaktır. Bu çerçevede, bankaların sayısı azaltılırken, toplam varlıklar artırılmış; finansal sektörün daha ileri düzeyde konsolide edilmesi ve sisteme istikrar kazandırılması amacıyla sermaye gereklilikleri birkaç kat yükseltilmiştir (Delice 2012: 130).

Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası anayasa ve kanunlarla belirlenen yetki ve fonksiyonlarını gerçekleştirmekte tüm merkez bankaları gibi bağımsızdır. Merkez Bankası bankacılık sektörüne yönelik olarak; gerekli incelemeler yaparak bankaların kurulmalarına izin vermek, ayrıca ticari bankaları likidite oranı, sermaye yeterliliği vb. açılardan denetlemek, uymaları gereken normları belirlemek ve gereken kontrolleri yapmak yetkilerine sahiptir.

Yapılan uygulamalar neticesinde, bankacılık sektörüne ait veriler, diğer makroekonomik göstergelere göre daha iyi bir noktaya gelmiş olmasına rağmen bankacılık sektörünün sahip olduğu potansiyel bakımından ülkenin ekonomik ihtiyaçlarının hâlâ gerisindedir. Bankacılık sisteminin çözülmesi gereken birçok yapısal problemi bulunmaktadır. Bu sorunları; bankalara yönelik asgari sermaye düzeyi, kurumsal yönetim standartları ve bankaların şeffaflığındaki yetersizlikler olarak sıralamak mümkündür. Ayrıca, bankalara karşı duyulan güven zayıftır (Delice 2012: 130).

Tablo 3: Azerbaycan Finansal Göstergeler

	Aralık 2008	Aralık 2012
Resmi Rezervler (Milyar Dolar)	6,5	13,1(tahmin)
Toplam Dış Borç (% GSYİH)	7,7	8,4
Sermaye Yeterlilik Rasyosu(%)	19,6	14,7
Banka Sayısı	46	44
Banka Aktiflerinin GSYİH'ya Oranı	25	53

Kaynak: EIB, 2012, IMF, Regional Economic Outlook, 2012.

Finansal düzenlemelerin etkisinin görülebileceği finansal göstergeler incelendiğinde Azerbaycan'da bankacılık sisteminin büyüdüğünü ve yabancı rezervlerin sürekli arttığını söyleyebiliriz. Son yıllarda bankaların sermaye yeterlilik rasyosunun düşmesi ve banka sayısının azalması finansal sistem açısından risk olabilir (Tablo 3). Buna karşılık Azerbaycan ekonomisinde banka aktiflerin GSYİH içindeki payının 2008'den 2012'ye kadar 2 kat artış göstermesi hem ekonomik gelişmenin hem de finansal sistemdeki gelişmenin bir göstergesi kabul edilebilir.

2. 2. Türkmenistan' da Finansal Regülasyon Uygulamaları

Türkmenistan bağımsızlığını ilan ettiği günlerden hemen sonra hızla serbest piyasa ekonomisinin kurum ve kuruluşlarını hayata geçirmeye çalışmış, bir dizi yasal ve idari düzenlemeyi başlatmıştır. Türkmenistan'ın bankacılık sistemi Sovyetler döneminden kalma yavaş ve verimsiz bir operasyon ağına sahiptir. Banka mevduatlarında nakit para işlemleri pek işlem görmemektedir. Ülkedeki bankacılık sistemi, kamu ve özel şirketlerin ticaret ve yatırım faaliyetleri için kaynakların akışını kontrol etme hizmetini vermektedir. Zayıf ekonomik koşullara ve

düşük gelir düzeyine bağlı olarak, bankalar halk arasında henüz yaygın bir tasarruf ve gelir elde etme aracı olamamıştır. Türkmenistan'ın bankacılık sistemini, Merkez Bankası, kamu bankaları, ticaret bankaları, yabancı ortaklı ortak girişim bankaları ve yabancı bankalar oluşturmaktadır.

1993 yılında “Merkez Bankası Hakkında” Kanun ile “Ticari Bankalar ve Banka Faaliyetleri Hakkında Kanun” arka arkaya yürürlüğe girmesiyle Türkmenistan iki kesimli banka sistemine geçmiştir. Bu sisteme göre altı ayrı devlet bankası ve özel ticari bankalar piyasadaki yerlerini almaya başlamışlardır. Merkez Bankası, hükümete dış kredi sağlayan dış ticaret bankası olan Vneshekonombank, ülkedeki tek tasarruf bankası olan Sberbank, tarıma yönelik Dayhan Bank, servis sektörüne ve perakendecilere destek olan Türkmenistan Bank, endüstriyel projelere destek veren Investbank, 2000 yılında KOBİ'lere destek vermek amacıyla kurulan President Bank devlet bankaları olarak kurulmuşlar, bunların dışında ülkede ticari bankaların faaliyetleri de serbest bırakılmıştır (Gandymow 1994: 89).

Türkmenistan'ın Merkez Bankası banka kurma ve dış operasyonlar için lisans veren

mercidir. Ayrıca, bankaların döviz kurunu belirleyen ve mevzuat kapsamında hareket etmelerini denetleyen de Merkez Bankası'dır. Türkmenistan Merkez Bankası Hakkındaki Kanun'un 3. maddesine göre, Türkmenistan Devlet Merkez Bankası, para ve bankacılık sektöründe politikaları belirleme, denetim ve kontrol Merkez Bankası'na aittir.

Merkez Bankası bağımsız tüzel kişiliğe sahip doğrudan Meclis'e karşı sorumlu ve meclis, bilanço ve kâr-zarar hesapları aracılığıyla Merkez Bankası'nı denetlemektedir. Merkez Bankası Hakkındaki Kanun'un 4. maddesine göre, Merkez Bankası'nın doğrudan bankacılık sektörünü ilgilendiren temel görevleri; banka sisteminin sorunsuz çalışmasını sağlamak, ticari banka ruhsatlarını vermek, ticari bankaların ve banka sisteminin denetimini sağlamak, ticari bankaların kredilendirilmesini sağlamak, faiz oranlarının istikrarını korumak, devletin mali idareciliğini yapmak, yabancı bankalara ruhsat vermek, onların denetimini sağlamaktır.

Türkmenistan Orta Asya Türk ekonomileri içerisinde dışa kapalı olarak finansal sistem olarak varlığını devam ettirmektedir. Ülke son yıllarda finansal kaynak olarak dış borçlanmaya yönelmiş ve zaten küçük olan

bankacılık sisteminin sermaye yeterliliği konusunda da yeni risklerle karşı karşıya olduğu söylenebilir (Tablo 4). Türkmenistan'ın bankacılık sektörünün büyüklüğünün milli gelire oranı olarak kabul edilen %22 uluslararası karşılaştırmalarda çok küçüktür.

2.3. Kazakistan' da Finansal Regülasyon Uygulamaları

Kazakistan 1992 yılında bağımsızlığını ilan ettikten sonra finansal sistemini yeniden yapılandırmaya başlamıştır. Bu doğrultuda ilk olarak, büyük devlet bankalarının küçültülmesi ve piyasaya yeni bankaların girişine yönelik sıkı kurallar getirilmiştir. Kafkaslar'da en gelişmiş bankacılık sistemi Kazakistan'dadır. Bankacılık operasyonlarının düzenleyici ve hukuki bir ortamda yapılabilmesi için sistemin modernize edilmesi-ne yönelik çabalar sürdürülmektedir.

Bağımsızlıktan sonra Kazakistan'da genel olarak çift basamaklı (dereceli) bankacılık sistemi oluşmuş durumdadır. Bunun ilk basamağında Ulusal Banka, ikinci basamağında ise devlet bankası, ticari bankalar, birleşmiş bankalar ve yabancı sermayeli bankalar yer almaktadır. Ulusal Banka, Kazakistan'ın Merkez Bankası olup devlet

Tablo 4: *Türkmenistan Finansal Göstergeler*

	Aralık 2008	Aralık 2012
Resmi Rezervler (Milyar Dolar)	Veri yok	Veri yok
Toplam Dış Borç (% GSYİH)	2,8	14,4 (tahmin)
Sermaye Yeterlilik Rasyosu(%)	30,9	17,2(2010)
Banka Sayısı		11
Banka Aktiflerinin GSYİH'ya Oranı		22 (tahmin)

Kaynak: EIB, 2012, IMF, Regional Economic Outlook, 2012.

Tablo 5: Kazakistan Finansal Göstergeler

	Aralık 2008	Aralık 2012
Resmi Rezervler (Milyar Dolar)	19,9	30,6
Toplam Dış Borç (% GSYİH)	79,8	66,1(Tahmin)
Sermaye Yeterlilik Rasyosu(%)	14,9	4,3
Banka Sayısı		38
Banka Aktiflerinin GSYİH'ya Oranı	74,1	47,1

Kaynak: EIB, 2012, IMF, Regional Economic Outlook, 2012.

mülkiyetindedir. Bankaların bankası durumunda olan Ulusal Banka iki tür müşteriye hitap etmektedir. Bunlardan bir bölümü ticari ve uzmanlaşmış bankalar, diğeri ise devlet kurumlarıdır. Ancak, onun en önemli işlevi, ülkenin mali politikalarının belirlenmesi, ulusal para Tenge'nin ve dövizin istikrarlılığının sağlanması, faiz oranlarının belirlenmesi, bankacılık ve finansal piyasanın mevzuatının düzenlenmesidir. Diğer banka ve finansal müesseseler ise, sistemde ikinci dereceyi oluşturmakta ve Ulusal Banka tarafından denetlenmektedir (Seytkasimov 2006: 57; Kara, Yeşilot 2010:184-188).

1993 yılında Kazakistan Menkul Kıymetler Borsası kurulmuştur. Menkul kıymetler piyasasının gelişmesi ve bankaların menkul kıymetlerle ilgili işlemlerinin artmasından dolayı Kazakistan Cumhuriyeti Menkul Kıymetler Millî Kurulu ile birlikte, menkul kıymetler piyasasındaki bankaların ilgili işlemlerini düzenleme konusunda ortak çalışmalar yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla beraber, bankaların çıkaracağı menkul kıymetler miktarı listesinin genişletilmesine ve menkul kıymetler

piyasasındaki söz konusu kıymetlerle ilgili işlemlerin şeffaflığının sağlanmasına önem verileceği belirtilmektedir. Bankacılık denetimi alanındaki yasal mevzuatın geliştirilmesinde, banka içi risk yönetim prosedürü ile çeşitli banka işlemleri yürüten kuruluşları denetleme prosedürünün iyileştirilmesine son derece değer verileceği vurgulanmaktadır (Begaliyev 2006: 71).

Bankacılık sisteminin modernize edilmesi ve sağlamlığının artırılması için düzenleme ve muhasebe değişiklikleri yapılmış ayrıca, Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Bankası'nın denetleme gücü artırılmıştır. Kazakistan uluslararası düzeyde kabul edilebilir bir düzenleyici bankacılık sisteminin var olduğu bir konuma geldiği söylenebilir. Merkez Bankası, uygulamaları sonucunda Kazakistan bankacılık sektörü uluslararası bankacılık standartlarını yakalama yolunda muhasebe standartları, likidite yönetimi, sermaye yeterliliği, sorunlu kredilerin teşhisi konularında pek çok düzenlemeyi hayata geçirmiş, bu düzenlemelere ek olarak bankacılık lisansı kriterleri ağırlaştırılmış ve bankalar sıkı denetime tabi tutulmuştur.

Kazakistan finansal gelişmişlik yönünden Orta Asya Türk Cumhuriyetleri arasında en ileri olanıdır. Kazakistan'ın bankacılıkta gösterdiği gelişmelere rağmen, halen etkinlik ve şeffaflık gibi modern finansal düzenlemeleri yapmadan gelişmemiş yapı durumundadır. Dünya ekonomik forumunun 2011 yılı rekabetçilik sıralamasında finansal piyasalar açısından 129 ülke içerisinde 91. sıradadır. Finansal göstergelerine göre resmi revizyonlarında artış vardır. Banka aktiflerinin milli gelir içerisindeki payında azalma bulunmaktadır. Bu durum petrol ve doğalgaza dayalı ekonomik gelişmenin milli gelirdeki artırmasından kaynaklanabilir. Yalnız son yıllarda Kazakistan bankacılık kesiminde sermaye yeterlilik rasyosunun ciddi bir şekilde düştüğü görünmektedir (Tablo 5).

Kazakistan'ın mali piyasası yeniden gözden geçirilmeli özellikle dış kaynak kullanımını ile elde edilen finansmanların üretken olmayan yatırım olarak nitelendirilen emlak piyasasından ziyade üretkenliği yüksek olan sektörlerle yöneltilmesi sağlanmalıdır. Mali piyasadaki yüksek borçlanma, emlak fiyatlarının yüksek olduğu dönemlerde sürdürülebilir özelliğini korusa da, fiyatlardaki oluşabilecek bir gerileme karşısında ülkeyi bir mali krizin eşiğine getirebilecektir (Alagöz, Erdoğan, Saçık 2011:72).

2. 4. Kırgızistan'da Finansal Regülasyon Uygulamaları

Bağımsızlıktan sonra Kırgızistan'ın finans sektörü Kırgızistan Milli Bankası, sektörel banka niteliğinde olup dünya çapında olmayı hedefleyen üç büyük ticari banka, sektörel banka niteliği taşıyan dokuz küçük ticari banka ve tasarruf bankasından oluş-

maktaydı. Sistem eski SSCB rejiminden kalan kurumlardan ortaya çıkmıştır. Bankacılık sistemini yöneten kanunlar Haziran 1991 yılında kabul edildi. 1992 yılında daha önce faaliyet gösteren Hükümet Bankası Kırgızistan Milli Bankası'na dönüştürüldü. Yeni banka Hükümet Bankası'nın yasal haklarını ve sorumluluklarını üstlenerek, Cumhuriyetin Merkez Bankası oldu (Yüksel, Çakır 2005: 7). 1994 yılında Kırgız Cumhuriyeti Sermaye Piyasası, Kırgız Menkul Kıymetler Piyasası kuruldu.

Kırgız Hükümeti "ekonominin içsel liberalizasyonu" olarak ifade edilebilecek hızlı özelleştirme programlarını yürütmüş; mal piyasasını bollaştırarak istikrarlı ve düşük enflasyon elde etmek için, "dışsal liberalizasyon bağlamında Çin'den Avrupa'ya uzanan bir alanda ithalatı ve yabancı sermaye girişini kolaylaştıran önlemler almıştır (Kalaycı vd., 2013:81). Kırgızistan bankacılık sistemi; yeni teşebbüslere kredi sağlamak ve özel yatırımcılar ve hane halklarına makul mevduat koşulları önerileriyle ekonominin geçiş döneminde önemli bir rol oynamıştır. Bütçe içinde önemli bir maliyet oluşturmamasına rağmen hükümet tarafından iki aşamalı bir finansal reform uygulamaya konulmuştur. 1993-1994 yıllarında bankacılık otoriteleri asgari sermaye gerekliliğini yerine getirmeyen küçük ve rekabet gücü zayıf olan bankaları kapatma kararı almıştır. 1995-1997 döneminde bankacılık sisteminin denetimi artırılması bir çok bankanın iflasına neden olmuştur (Yüksel Oktay; Çakır 2005: 7).

Kırgızistan Cumhuriyeti Milli Bankası klasik merkez bankacılığı işlevlerini yerine getiren, özel bir yasayla kurulmuş ve buna göre faaliyette bulunan bir kamu bankası-

Tablo 6: Kırgızistan Finansal Göstergeler

	Aralık 2008	Aralık 2012
Resmi Rezervler (Milyar Dolar)	1,2	1,9
Toplam Dış Borç (% GSYİH)	70,0	81,9(tahmin)
Sermaye Yeterlilik Rasyosu(%)	32,6	27,3 (Tem'12)
Banka Sayısı		24
Banka Aktiflerinin GSYİH'ya Oranı	29,4(2010)	29,9

Kaynak: EIB, 2012, IMF, Regional Economic Outlook, 2012.

dır. Kamu ve özel tüm finansal kuruluşların kurulmasını onaylama, faaliyetlerini düzenleme ve denetleme yetkisine sahip olan Merkez Bankasının sektörün denetlenmesi yönündeki temel fonksiyonları “Merkez Bankası ve Ticari Bankalara İlişkin” Kanununun 4. Maddesi uyarınca; bankacılık, mali ve muhasebe standartlarına göre ülkedeki bankaların işlemlerini yürütmek için kuralları belirlemek, banka, mali ve kredi kurumlarını düzenlemek ve denetlemektir. Ayrıca, Merkez Bankası'nın görevleri arasında bankaların kuruluşu, bankaların kullanacakları belgelerin ve hesap sistemlerinin belirlenmesi, bankalarla Merkez Bankası arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi, bankaların faaliyetlerinin takip edilmesi, bankaların bankacılık ile ilgili yasal düzenlemeler ve Merkez Bankası'nın direktiflerine uygunluğu açısından denetlenmesi, bankaların güvenilir ve sağlam kurumlar olarak kalmaları sağlamak amacıyla mali ve işlemler yönüyle bankaları denetime tabi tutmak gibi görevleri de bulunmaktadır.

Finansal yönden en az gelişmiş ülkelerden birisi olan Kırgızistan'da yurtdışından ülkeye borç girişlerinin artması şeklinde finansal gelişme görünmektedir. Bu durum

finansal yapının dışa bağımlı bir dönüşüm göstermekte olduğunu gösterebilir (Tablo 6).

2.5. Özbekistan'da Finansal Regülasyon Uygulamaları

Özbekistan 31 Ağustos 1991 yılında bağımsızlığını ilan ederek Sovyetler Birliği'nden ayrılmıştır. 1991 yılında çıkarılan “Bankalar ve Bankacılık Faaliyetleri Hakkındaki Kanun” ile Özbekistan Devlet Bankası'nın kurulmasına karar verilmiş; Mart 1992'de sözkonusu banka Merkez Bankası haline getirilmiştir. Bankacılık sistemine büyük devlet bankaları hakimdir. 1994 sonrasında Sovyetler Birliği döneminden gelen ve halen bankaların varlıkları toplamının yaklaşık yüzde 60'ına sahip olan Özbekistan Dış Ekonomik Faaliyetler Milli Bankası'na (MBU) ilave olarak, otomobil sanayisini desteklemek üzere ASAKABANK, tarımsal üretimi desteklemek üzere GALLABANK, en önemli ihracat ürünü olan pamuğun üretimini desteklemek için PAHTABANK, küçük ve orta ölçekli şirketleri desteklemek için TADBİRKORBANK ve haberleşme telekomünikasyon sektörünü desteklemek üzere de ALAKABANK gibi ticari bankalar kurulmuştur (DEİK 2011:1-13; TİKA 2004:46). 1991 yılında Taşkent Cumhuriyet

Sermaye Borsası faaliyete geçmiştir.

1995 yılında hızla artan reform süreci, sermaye piyasasının kurulmasıyla, büyük ölçekli kamu müesseselerinin anonim şirketlere dönüştürülmesi ve bu şirketlerdeki kamu payının tedrici olarak azaltılması şeklinde devam etmiştir. Piyasada çok kısa sürede büyük oranda bir menkul kıymet artışı yaşanması üzerine, sermaye piyasasına ilişkin uygulamaların merkezi olarak regülasyon ihtiyacı duyulmuş ve bu amaçla State Property Committee ve State Commission on Securities kurulmuştur (Kılıçbeyli 2004:94).

Özbekistan bankacılık sektörü 2000 yılından itibaren giderek gelişmektedir. 2003 yılından itibaren Mevduat Sigorta Fonu uygulamasına geçilmesiyle, bankaların mevduat tutarlarında artışlar gerçekleşmiştir. Finansal reform konusunda önemli gelişmeler gerçekleştirilse de halen etkin işleyen bir bankacılık sisteminin ve sermaye piyasasının varlığından söz edilememektedir. Finansal sektör reformu, bankacılık faaliyetlerinin daha serbest hale getirilerek geliştirilmesi için yasal ve düzenleyici çerçevenin ortaya konması, kamu bankalarının özelleştirilmesi, sektörün teknik ve kurum-

sal kapasitesinin geliştirilmesi konularında odaklanmıştır (DEİK, 2011:1-13; TİKA, 2004:46).

Özbekistan finansal sistem diğer Orta Asya ülkelerinde olduğu gibi bankacılığa dayanan bir özellikte sahiptir. Devlet bankacılık sektörünün %80'ine sahiptir. Bu anlamda finansal sistemde bankacılık dışı finansal unsurların gelişimi önemli olacaktır. Ülkede resmi rezervlerde ve bankacılık aktiflerinde gelişme vardır (Tablo 7). Bu gelişme kamu kaynaklı bir finansal gelişmeyi göstermektedir (EIB, 2012).

Bankacılık sistemlerindeki eksikliklerin yanı sıra sermaye piyasalarının az gelişmişliği nedenleriyle finans sistemleri açısından öngörülen düzeyde olmasa da belirli bir ilerleme kaydeden Türk Dünyası ülkelerinde finansal piyasalara yönelik düzenleyici otoritenin merkez bankalarıyla tanımlanmış olması, finansal krizler karşısında zayıf ve kırılgan bir sistem yapısı oluşturmaktadır (Taşar 2009:183).

Finansal liberalizasyonda kaydettikleri ilerlemelere bağlı olarak Türk Cumhuriyetleri'ndeki finansal derinlik oranının genelde yükselme eğiliminde olduğu gözlenmekle birlikte, düşük seviyelerde kalması finansal

Tablo 7: Özbekistan Finansal Göstergeler

	Aralık 2008	Aralık 2012
Resmi Rezervler (Milyar Dolar)	9,5	20,2(tahmin)
Toplam Dış Borç (% GSYİH)	13,1	12,8
Sermaye Yeterlilik Rasyosu(%)	23,2	24,3
Banka Sayısı		31
Banka Aktiflerinin GSYİH'ya Oranı	41,0	49,3(2011)

Kaynak: EIB, 2012, IMF, Regional Economic Outlook, 2012.

piyasaların henüz sığ olduğuna işaret etmektedir. Devam eden süreçte para ve sermaye piyasalarının gelişimi ve piyasa araçlarının çeşitliliğinin sağlanmasıyla birlikte finansal derinliğin artırılması mümkün olabilecektir. Dolayısıyla Türk Cumhuriyetleri'nde finansal derinliğin artırılması ve kırılganlığın giderilmesine yönelik olarak önemle üzerinde odaklanması gereken konular: “bankacılık sektörü ve finansal sektörün düzenlenmesi ve denetlenmesi”, “risk yönetimlerinde etkinliğin” sağlanmasıdır (Gündoğdu 2008:60-61).

Geçiş ekonomilerinden Orta Asya ve Kafkasya'da bulunan ülkelerde iktisadi anlamda yeterli gelişmişliğin sağlanamamasının temelinde, iktisadi liberalizasyon uygulamalarına karşılık; bunun siyasi boyutunun ihmal edilmesi yatmaktadır. Dolayısıyla ekonomik liberalizasyon ve dış açık politika uygulamalarının göstermelik bir geçişe işaret ettiği; geçişin diğer saçayağı olan siyasal hak ve özgürlüklerin ihmal edildiği gözlenmektedir (Emsen, Ersungur 2011:159). Türk Dünyası'nda sermaye piyasası ve finansal kurumların küresel piyasalar ile tam bütünleşmesinin yanısıra kurumsal altyapılarının da güçlendirilmesine ihtiyaç vardır.

Önümüzdeki on yıllar içinde Türk Dünyası'nda hizmetler sektöründeki büyüme diğer sektörlerden daha fazla olacaktır. Özellikle finans sektörü, gerekli kolaylıklar sağlanırsa çok hızlı gelişebilecektir. Dolayısıyla Türki Cumhuriyetler arasında bir “Türk Dünyası Finans Birliği” kurulması önerilebilir. Bu yapının içinde “Türkistan Finans Fonu” şeklinde bir kaynak mekanizması oluşturulabilir. Böyle bir fonun kurum-

sallaşması için uzun bir hazırlık dönemine ihtiyaç olduğu dikkate alınırsa zaman kaybetmeden bu sürecin başlatılmasında ciddi yararlar söz konusudur. Kısa dönemde Türk devletlerinin kendi milli paralarıyla ticaret yapabilmelerine imkan sağlanabilir. Uzun dönemde ise ortak para birimi uygulamasına geçilebilir (Yereli 2013:1217-118).

SONUÇ

Sovyet Rusya'dan ayrılıp bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetleri, dünyaya entegre olma ve kalkınmada önemli gelişmeler kaydetmişlerdi. Ancak finansal piyasalarını oluşturma ve geliştirme yönünde faaliyetlerini sürdürmekle birlikte finansal piyasalar henüz sığdır. Bu ülkelerde gözlenen ortak özellik, bankacılık ve mali sektörün yapısının Sovyet Rusyadan kalma hantal ve çağın gerekliliklerini yerine getirmede aciz bir özellik göstermesi, ekonominin üretken sektörlerinin ihtiyaçlarına yeterince cevap verecek bir yapıya kavuşturulamamasıdır. Ortaasya Türk Cumhuriyetleri'nde ülkelerde kamunun sahip olduğu bankaların yönlendirdiği bankacılığa dayalı az gelişmiş bir finansal yapı varlığını sürdürmektedir. Bu ülkelerde finansal yapının güçlendirilmesine yönelik olarak önemle üzerinde odaklanması gereken temel konular: bankacılık sektörü ve finansal sektörün düzenlenmesi/denetlenmesinde risk yönetimlerinde etkinliğin artırılmasıdır.

Türk Cumhuriyetleri, bağımsız düzenleyici otoriteler konusunda henüz istenilen düzeye gelinmemiş ve piyasa düzenlemelerini kamu tüzel kişilikleri yoluyla yerine getirmeye devam etmektedir. Bu bağlamda ülke merkez bankalarına görev ve sorumluluk ve-

rılmıştır. Merkez bankalarının hem politika uygulayıcısı hem de denetleyici ve düzenleyici bir kurum olma özelliğinin başka bir ifadeyle devletin, bankacılık alanında hem hakem, hem de oyuncu durumunda objektif olması beklenemeyeceğinden, bu şekilde alınan kamusal kararların haklılığına ve tarafsızlığına gölge düşmesi kaçınılmazdır.

Sakıncaların giderilmesi ve daha sağlıklı bir bankacılık sektörünün varlığı için Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkmenistanın Sovyet Rusya'dan kalma bankacılık sistemlerini reform çalışmalarındaki başarının daha kalıcı ve günümüz koşullarıyla mücadele edebilen bir yapı kazanması adına bankacılık ve finans sektörlerine yönelik yapılandırma çalışmalarına ağırlık verilerek sektörün düzenlenmesi ve denetlenmesini sağlayacak kurulların oluşturul-

masında fayda görmekteyiz. Bu kapsamda, Türkiye ve Türk Dünyasının finansal yapılarının güçlendirilmesi açısından finans ve bankacılık sektörleri arasındaki işbirliği mutlak bir zorunluluktur. 1984 yılından itibaren İstanbul Finans Merkezi Projesi gündemde olan ve 2001 mali krizinde bankacılık ve finans sistemlerini ciddi bir yeniden yapılandırma sürecinden geçirerek regüle eden Türkiye, Türk Dünyası finans sektörünün gelişmesi için önemli bir model ortaklığın oluşmasını sağlayabilecektir. Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri arasında bankacılık ve sermaye piyasaları alanında daha fazla teknik ve mali işbirliği yapılmalıdır. Bu gelişmeler altı devletli tek bir millet bilinci içindeki Türk Dünyasını gelecekte dünyanın önemli ekonomik ve siyasi güçlerinden biri haline getirecektir.

KAYNAKÇA

- Alagöz, M.; Erdoğan, S.; Saçık, S. (2011). Kazakistan Cumhuriyeti'nin Ekonomik Performansının Ölçümü: 1992-2008. *Avrasya Etüdüleri*. 39/2011-1. 49-75.
- Altıntaş, M. (2013). Türk Cumhuriyetlerinde Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumların Gelişmişlik Düzeyi. *Yeni Türkiye*. Temmuz-Ağustos 2013, Yıl:9, S:53-54.
- Aras, O. N. (2003). Azerbaycan Ekonomisi Makro Ekonomik ve Sektörel Analiz. Bakü: Kafkasya Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası Hakkında Kanun.
- Azerbaycan Respublikasının Milli Bankı (2002). Müsteqillik Qazanılması Erefesinde Ölkenin Bank Sistemi 1992-2002. SSRİ Dövlət Bankının Azerbaycan Respublika Kontorunun Azerbaycan Respublikası Milli Bankına Çevrilmesi. Bakı: Azerbaycan Respublikasının Milli Bankı Yayınları.
- Baştürk, H. (1999). Finansal Piyasalarda Düzenleyici Otoritelerin Yapılanmaları. Ankara: *Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu*.
- Begaliyev, Y (2006). Kazakistan Bankacılık Sistemi: Uluslararası Bankacılık Standartlarına Uyum Süreci ve Sonuçları. İstanbul: *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Brownbridge, M.; Kirkpatrick, C. (1999). Financial Sector Regulation: The Lessons of The Asian Crisis. Working Paper Series. Paper No. 2. Institute for Development Policy and Management. University of Manchester.
- Cheung, S. (1974). A Theory of Price Control. *Journal of Law and Economics*. 17 (1). April. pp. 53-71.
- Çakmak, V. (2007). Finansal Piyasalarda Regülasyon ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun Rolü ve Önemi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK). 2011 Özbekistan Ülke Raporu. 5 Mayıs 2014 tarihinde http://www.akbank.com/doc/deik/Ozbekistan_ulke_bulteni.pdf adresinden erişildi.
- Delice, G. (2012). Azerbaycan'da Finansal Yapı ve Politikalar. *Avrasya Etüdüleri*. T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı. Yıl:18, Sayı:41 (2012/1), ss. 95-144.
- EBRD (2012). Transition Report, 2008-2012.
- EIB (2012). Banking in the Eastern Neighbours and Central Asia, Challenges and Opportunities. 12 Ekim 2013 tarihinde http://www.eib.org/attachments/efs/economic_report_banking_enca_en.pdf Adresinden erişildi.
- Emsen, Ö. S.; Ersungur, M. (2011). Ekonomik Sistemler ve Geçiş Ekonomileri Orta Asya ve Kafkasya Ekonomilerine Bir Bakış. Ankara. Siyasal Yayınevi.
- Farra, F., Burgio C., Cernov, M., (2011). The Competitiveness Potential Of Central Asia., OECD. 5 Aralık 2013 tarihinde <http://www.oecd.org/daf/psd/46974002.pdf> adresinden erişildi.

- Francis J. G.(1993). *The Politics of Regulation: A Comparative Perspectives*. Blackwell Pub. Cambridge.
- Gandymov S. (1994). *Türkmenistanyň Bank Ulgamy*. AĞgabat.
- Gowland D. (1990). *The Regulation of Financial Markets In The 1990's*. Edward Elgar Publishing Limited.
- Guasch, L.; Hahn, R. (1999). “The Cost and Benefits of Regulation: Implication for Developing Countries”. *The World Bank Research Observer*. 14(1). February.
- Guasch, L.; Spiller, P. (1999). *Managing the Regulatory Process: Design, Concepts, Issues, and the Latin America and Caribbean Story*, World Bank, ss.49-62.
- Gündoğdu, F. (2008). *Türk Cumhuriyetleri'nde Serbest Piyasa Ekonomisine Geçiş Sürecinin Bankacılık Sektörü ve Finansal Sektör Açısından Değerlendirilmesi: Başarı ve Problemler*. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*. Eylül, Yıl:45, Sayı:523.
- Kalaycı, İ.; Abylkasymova, E.; Momenzade, W. (2013). *Piyasa Ekonomisine Geçişte Afganistan ve Kırgızistan: Benzerlikler, Farklılıklar ve Türkiye Etmeni*. *Investment Opportunities and Problems Met During Transition Period to Market Economy in Central Asia Countries Proceeding of the First Mevlana (Rumi) University International Economics and Law Symposium (13-14 June 2013)*, *Konya Mevlana Üniversitesi Yayını*.
- Kara, A., Yeşiloto., (2010). *Avrasya'nın Yükselen Yıldızı Kazakistan*. İstanbul: *İTO Yayınları* 2010-91.
- Karataş, M. (2008). *Devletin Düzenleyici Rolü ve Türkiye'de Bağımsız İdari Otoriteler*. *Maliye Dergisi*. 154. Ocak-Haziran.
- Kılıçbeyli, E. H. (2004). *Özbekistan'ın Ekonomik Yapısı, Potansiyeli ve Yatırım İmkanları. Türk Cumhuriyetlerinde Yatırım İmkanları*. (Ed. Hasan Selçuk), İstanbul: *TASAM Yayınları*, ss.87-104.
- Llewellyn, D. (2001). *A Regulatory Regime for Financial Stability*. Working Paper. 48. Oesterreichische Nationalbank. July 27.
- Moore, T. (1961). *The Purpose of Licensing*. *The Journal of Law and Economics*. 4. October. pp.93-117.
- Nieto, M. J. (2001). *Reflections on Regulatory Approach to E-Finance*. In *Electronic Finance: A New Perspective And Challenges*. *BIS Papers No. 7*, 90-97.
- IMF (2000). *Transition Economies: An IMF Perspective on Progress and Prospects*. 5 Mayıs 2014 tarihinde <http://www.imf.org/external/np/exr/ib/2000/110300.htm#II> adresinden erişilmiştir.
- Posner, R. (1998). *Economic Analysis of Law*, Aspen Law and Business. Fifth Ed., New York.
- Seytkasimov, G. S. (2006). “*Деньги.Кредит. Банки.*”, (Para, Kredi, Bankalar), Raritet Yayınları, Almatı. 15 Ekim 2012 tarihinde http://old.uib.kz/files/DKB_Seitkasimov.pdf adresinden erişilmiştir.
- Stigler, G. J.(1971). *Theory of Economic Regulation*. *Bell Journal of Economics and Management Sciences*. Vol. 2, No:1.
- Swann, D. (1989). *The Regulatory Scene, An Overview*. Kenneth Button and Dennis

Swann (ed.). *The Age Of Regulatory Reform*. Clarendon Press, Oxford.

Taşar, M. O. (2009). Finansal Regülasyonlar ve Küresel Kriz Sürecinde Türk Dünyası Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılması. *Journal of Azerbaijani Studies*. Vol. 12, No 1-2, [55].

TİKA (2004). Özbekistan Ülke Raporu, Aralık 2004.

Türkmenistan Merkez Bankası Kanunu.

Ulusoy, A. (2003). Bağımsız İdari Otoriteler. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

Yay, T., Gürkan Yay, G., Yılmaz E. (2004). Finansal Krizler, Finansal Regülasyon ve Türkiye. *İstanbul Üniversitesi Siyasal*

Bilgiler Fakültesi Dergisi. Mart 2004.

Yereli, A. B. (2013). Türk Dünyasında İktisadi Bütünleşme Arayışları. *Yeni Türkiye*. Temmuz-Ağustos 2013, Yıl:9, S:53-54.

Yüksel O., E., Çakır N. (2005). Kazakistan, Azerbaycan ve Kırgızistan`da Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Çözüm Yolları. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi. ISSN:1694 – 528X Sayı: 6 Mayıs – 2005 İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zengin, E. (2010). Piyasa Ekonomisine Geçiş Sürecinde Azerbaycan. İTO Yayın No: 2010-59, İstanbul.